

Bu makaleye atıfta bulunmak için/To cite this article:

HANCIĞAZ, E. (2020). Kültürel Farklılık Açısından Delilik Olgusu (Amerikan ve Türk Sinemasına Yansıması). Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 24 (Aralık Özel Sayı) , 313-329.

Kültürel Farklılık Açısından Delilik Olgusu (Amerikan ve Türk Sinemasına Yansıması)

Erhan HANCIĞAZ (*)

Öz: Bir sanat dalı olan sinema, kurgusal olmasına rağmen kaynağını toplumdan ve bireyden alır. Hayatın gerçekliğinden müşahede ettiği mevzuları, kendi kurallarına uygun hale getirerek yeni bir hikâye oluşturur. Vücuda getirdiği karakterlere yüklediği farklı yetenekler, konular ve biçimler ile seyircilere farklı bir çerçeveye sunar. Beyaz perdede, bazı zamanlar kalabalık kitleleri ilgilendiren evrensel konular, bazen de gündelik hayatın rutinleri görülmektedir. Diğer sanat dalları gibi toplumdan ve toplumun sorunlarından ayrı düşünülmeyen sinema, insanı anlamaya ve anlatmaya çalışmaktadır. Akıl hastalıkları her toplumda ve her zaman üzerinde düşünülen bir konu olmuştur. Sinema ise akıl hastalıklarını bazen doğrudan bazen de dolaylı olarak konu etmiştir. Betimleyici ve yorumlayıcı nitelikte olan ve aynı zamanda nicel veriler ışığında gerçekleşen çalışmada, seçilmiş filmlerde akıl hastalıklarının Amerikan ve Türk sinemasında ele alınış biçiminin karşılaştırılması hedeflenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Türk Sineması, Amerikan Sineması, Delilik, İletişim, Toplum

Madness Phenomenon in Terms of Cultural Difference (Its Reflection upon the American Cinema and Turkish Cinema)

Abstract: Despite being fictional, cinema that is a branch of art takes its source from society and individual. It creates a new story by adapting the matters, which it observes from the reality of life, to its own rules. It provides the audience with a different framework through difference talents, positions, and manners it attributes to the characters brought into being by it. Sometimes universal matters concerning crowded masses and sometimes routine matters of daily life are observed on the movie screen. Cinema, which is not considered apart from society and social problems like the other branches of art, tries to understand and tell human. Mental disorders have always been a matter that is thought about in every society. Cinema has treated mental disorders sometimes directly and sometimes indirectly. In this descriptive and interpretative study that has been carried out in the light of quantitative data, it is aimed to compare the manner of addressing mental disorders in the selected films in the American and Turkish cinemas.

Keywords: Turkish cinema, American cinema, Madness, Communication, Society

Makale Geliş Tarihi: 04.11.2020

Makale Kabul Tarihi: 25.12.2020

I.Giriş

Her toplum birbirinden farklı özellikler taşımaktadır ve her biri kendi iç dinamikleri ile oluşturdukları kurallar dizgesine sahiptir. Tarihin hiçbir döneminde, insanlar toplumsal yapı içerisinde bir kurallar bütünü olmadan yaşamamışlardır. Bu kurallar, birey tarafından toplumsallaşma sürecinde öğrenilir ve en temel şekli ile çocukluk

*) Öğr. Gör., Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Meslek Yüksekokulu Büro Hizmetleri ve Sekreterlik Bölümü (e-posta: erhanhancigaz@gmail.com) ORCID ID. <https://orcid.org/0000-0002-4539-0394>

Bu makale araştırma ve yayın etiğine uygun hazırlanmıştır iThenticate for Authors & Researchers intihal incelemesinden geçirilmiştir.

döneminde içselleştirilir. Erken dönemde öğrenilen bu kurallar ve değerler, hayat boyu sabit kalma eğilimi gösterir (Ritzer, 2012: 106). İnsan, içinde yetiştiği çevrenin bir ürünüdür. Dolayısıyla benzer koşulları paylaşanlar, ortak paydada düşünürler. Durkheim'e atıf yaparak kültürü bir duyuş, düşünüş ve davranış birliği olarak tanımlamak mümkündür. Bu manada kültür, milli bir kimlik taşımaktadır (Kışlalı, 1999: 107). Aynı zamanda kültür, doğada var olan unsurlara karşılık, insanın oluşturduğu maddi manevi her şeydir denilebilir (Güvenç, 1993: 97). Buna mukabilen, yerel özellikler gösterse de, kavramın kendisi evrenseldir. Kurallar ise, insanlar için benzer özellikler gösteren bu yapı içerisinde oluşmaktadır.

Normun olduğu yerde, normal ve anormal kavramları da terazinin iki kefesinde yer alan, zıt kavramlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Düşünceleri, inançları, davranışları ve sıralanabilecek farklı özellikleri ile anormal diye nitelendirilebilecek olan insanlar, her toplumda, her zaman varlık göstermişlerdir. Bu insanlar, bazen dahi olarak algılanmış, bazen evliya olarak. Bazen gizli bilgilere sahip olabileceği düşünülen bir kâhin, bazen de büyücü olarak görülmüşlerdir. Dolayısıyla, olay rasyonel bir bakış açısı dâhilinde değil de, metafizik bir hadise olarak değerlendirildiğinde, iki farklı bakış açısının ortaya çıktığını söyleyebiliriz. Bu karakterler, toplum tarafından ya olumlanarak hürmet gösterilen kişiler olmuşlardır, ya da tam tersi bir şekilde tezyif edilerek çatlak, meczup, lanetli, hasta olarak düşünülmüş; değil bir insan, bir canlı olarak bile değer görmeyecek bir şekilde etiketlenmişlerdir.

Dolayısıyla delilik kavramının ne olduğu ve nasıl algılandığı, insanın içinde bulunduğu kültüre, normal ve anormalin tanımının nasıl yapıldığına bağlıdır. Mesela, halüsinasyonlar patolojik bir durumken, bazı toplumlarda ve durumlarda dinsel seremoni içinde gerçekleşen bir cezbe anı olarak görülebilmektedir. Görünmeyen varlıklarla konuşmak şizofreni belirtisi iken, bir toplumda ya da kısıtlı bir çevrede, olağanüstü bir durum olarak değerlendirilebilir. Bu yüzden sosyal yapılar, akıl hastalığı kavramının tanımlanmasında ve sınırlarının belirlenmesinde, bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır (Busfield, 2000: 544).

Delilik, birçok disiplin içerisinde yansıması olan bir kavramdır. Bilimde, felsefede, dini terminolojide, sanatta, gündelik hayatta kendisine yer edinmiştir. Sıkça karşılaşılan anlamıyla, "bireyin kendisi, sosyal çevresi, içinde yaşadığı toplum ve kültür ile bağlarının zayıflaması ve giderek kopması anlamına gelen bir süreç" (Marshall, 1999: 798) olarak görülmektedir. Yabancılaşma kavramı ile başlayan, insanı anlamaya çalışma çabaları, 21. Yüzyılda daha da önemli hale gelmiştir. Dolayısıyla delilik kavramının fizyolojik, psikolojik, kalıtsal ve cemiyet içerisindeki durumu bir yandan araştırılırken, diğer yandan edebiyatın, tiyatrunun, sinemanın, kısacası sanatın konusu haline gelmiştir.

Delilik gibi spesifik bir kavramın beyaz perdeye yansıması, her ne kadar Amerikan sineması için daha eski dönemlere dayanan bir deneyim olsa da, bu deneyimin Türk sineması için, daha yeni olduğu ifade edilebilir. Amerikan sinemasında ve Türk sinemasında insanların deli olarak nitelendirildiği en az bir karakterin olduğu filmler, insanların içinde yaşadığı toplumu algılamasına ve izleyicilerin aslında toplumun içinde var olan bu kavramla yüzleşmesine vesile olmaktadır.

Bu çalışmada, seçilmiş Amerikan ve Türk filmleri incelenerek, “deli” sınıflandırmasına giren kişilerin farklı yönleriyle değerlendirilme şekilleri ve toplumsal-kültürel yapı içerisinde karşılıklarının neler olduğunun anlaşılması hedeflenmiştir. Delilik kavramının sinema özelinde değerlendirilmesi, Amerikan sineması ve Türk sineması içerisinde seçilmiş filmler ışığında yapılmıştır. Bu paralelde fazlasıyla filmin olması, çalışmayı belirli bir şekilde sınırlandırma mecburiyetini doğurmuştur. Bundan dolayı, Amerikan sinemasında ve Türk sinemasında 2000 ve 2010 tarihleri arasında çekilmiş ve hikayenin temelinde delilik kavramının bulunduğu, ana temanın deli karakterler beraberinde işlendiği, karşılıklı 10 film baz alınmıştır.

Filme konu olan deli karakterlerin tespitinin, öznel bakış açısının ötesinde, nesnel bir akış açısı ile uygun bir çerçeveye oturtulabilmesi için, W.A. Sacott’un davranış bozukluklarını tanıma kuramından faydalanılmıştır. Bu kurama göre, kişinin toplumsal yapı içerisinde anormal olarak nitelenebilmesinin sebepleri beş kategoride toplanmıştır. Scott’un oluşturmuş olduğu bu sınıflandırmada, psikiyatrik tanı ve psikolojik testler fonksiyonellik açısından birleştirilmiştir. Ayrıca araştırmanın sosyal psikolojik yönünü de değerlendirilebilir bir duruma getirmek için, tecrit edilme maddesi eklenmiştir. W. A. Scott’un sistemleştirdiği Davranış Bozukluklarını Tanıma Kuramı, beş başlıktan oluşmaktadır, bunlar: Akıl hastanesinde Tedavi, sosyal uyumsuzluk, psikiyatrik tanı ve psikolojik testler, yardım isteme (Morgan, 1999: 334) tecrit edilme (Tezcan, 1995: 224) şeklinde kategorileştirilmiştir.

İki bölümden oluşan çalışmanın birinci bölümünde delilik olgusunun analizi yapılarak, deli toplum ilişkisinin sinemaya yansıması verilmeye çalışılmıştır. İkinci bölümde ise araştırmanın temel veri kaynağı olan Amerikan ve Türk sinemasından seçilmiş filmlerin, nicel analizi yapılarak elde edilen bulgular standart hale getirilmiş bir film izleme şablonuna kaydedilmiş ve bulgular W.A. Scott’un davranış bozukluklarını tanıma kuramı çerçevesinde araştırmacının kendi öz değerlendirmesi ile yorumlanmıştır. İncelenen filmlerin estetik ya da ticari açıdan başarılı olup olmaması araştırmanın ana problemlerinden değildir. Sonuç bölümünde ise, araştırmanın detaylı bir şekilde analizi yapılarak, ortaya çıkan bulgular bir bütünlük içerisinde aktarılamaya çalışılmıştır.

II. Delilik Olgusu

Bir insandaki psikolojik rahatsızlık, onun elindeki, ayağındaki yara gibi somut bir şekilde gözlenemez. Anormal bir kişilik, bu rahatsızlığı yaşayarak tecrübe edinirken, onu dışarıdan gözlemeyen kişiler, onun iç dünyasına tam olarak hâkim olamaz, sadece dışa yansıyan davranışları görebilirler (Fox, Prilleltensky, Austin, 2012: 392). Zaten normal insanlarda da tutumlar davranışa dönüştüğü zaman gözlenebilir (Kağıtçıbaşı, 1988: 84).

Normal dışı insanlar ve davranışları tarih boyunca hep ilgi konusu olmuştur. Günümüzde inceleme konusu olduğu gibi, eski Mısır, Çin, Yunan ve İbrani dillerinde yazılmış birçok eserde de, normal dışı davranış gösteren kişilerin yer aldığı hikâyelere rastlanabilir. Mesela, Yunan mitolojisinde Herkül’ün epilepsi krizleri geçirdiği ve bu krizler esnasında saldırgan davranışlar sergileyerek insanlara zarar verdiğiinden bahsedilir. Osmanlı imparatorluğunda “deli İbrahim” olarak bilinen padişahın, anlamsız

taşkın davranışlarda bulunması düzensizliğe neden olduğu için, ordu ve ulema tarafından tahttan indirilerek öldürüldüğü ifade edilebilir. Tarihi dokümanlarda, İngiltere kralı olan 3. George'un sürekli mani dönemlerine girdiği yazılıdır ve İngiltere kralı 3. George bundan dolayı "deli kral" olarak tanınmıştır (Geçtan, 1993: 11).

Haddi zatında, delilerle zaman geçirmekten zevk alan, büyük krallar da vardır. Hatta rahat ve keyifli bir şekilde zaman geçirebilmek için etrafında deli olarak nitelenebilecek kişileri bulunduranların, sayıca fazla olduğu bilinmektedir. Belki de bu şekilde zevk alıp rahatlamalarının nedeni, delilerin anormal davranışlarına rağmen, etraflarındaki hesapçı insanlara göre daha saf bir şekilde hadiselere yaklaşmalarıdır. Bu yüzden onlar, gösteriş için yanlarında yer alan asık yüzlü filozoflardan daha çok değer görmüştür. Sonuç olarak, deli olarak nitelendirilen kişiler, krallar için bir rehabilitasyon vazifesi görmüşlerdir (Erasmus, 2001: 62).

Tarihin derinliklerinde yer alan birçok fikir adamı, yazar, ressam ve müzisyenin hayat hikâyelerinde de anormal davranışlara tesadüf edilir. Mozart'ın, meşhur Requiem'i bestelediği zaman, zehirleneceği sabuklamaları geçirdiği ifade edilmektedir. Van Gogh'un epilepsi krizi neticesinde ortaya çıkan bilinç bulanıklığı, kulağını kesip bir fahişeye yollaması ile sonuçlanmıştır. Jean-Jacques Rousseau gibi meşhur bir filozof, hayatının son zamanlarında paranoid eğilimler göstermiş, gizli düşmanları tarafından takip edildiğine inanmıştır. Anormal davranışlara, edebiyat ve tiyatro eserlerinde de rastlanmaktadır. Antik Yunan'da Sophokles "Oedipus" ve "Elektra" adlı oyunlarında anne ve babaya yöneltmiş cinsel isteklerin insan davranışlarına etkilerini, 17. yüzyılın başlarında William Shakespeare, "Othello" da kıskançlık ve intikam, "Macbeth"de suçluluk duygularını işlemiştir. Edebiyat dünyası içinde verilebilecek çokça örnek bulunmaktadır. Hatta günümüz yazarlarının bazıları, hususi yaşamlarından örnekler verip, şizofreniden alkol ve uyuşturucu, ilaç tutkusuna kadar birçok konuyu işlemişlerdir (Geçtan-1993, s; 11). Sanatların icat edilmesi bile normal dışı insanların eseridir denilse yanlış olmayacaktır. Aslında, büyüklenme sabuklamalarına kapıldığını düşündüğümüz ressam, şair, müzisyen, mimar ve benzer birçok sanatçının kaprisi, onların standart yapıya uymayan anormal hallerinin, nazik bir şekilde yumuşatılmasından ibaret görülebilir (Foucault, 2000: 9).

Delilik kavramının düzenin oluşması ve iktidarın ortaya çıkması ile de yakından ilişkisi vardır. Modern toplumlarda ortaya çıkan disiplinsel iktidar, hastalık ve delilik gibi normal dışı durumlar ortaya koyarak egemenlik kurmaktadır. Delilik, iktidarlar için sadece bir normal dışı davranış, bir akıl hastalığı olarak ortaya çıkmaz. İktidar için aslında işlevsel bir enstrümandır. Modern toplumlarda delilik ile ilgili kurumsal düzenlemeler, katı tutumlar, beden ve güçleri üzerinde kontrolün de bir şeklidir (Hülür, 2009: 452).

Tarihi dokümanlar Türk toplumlarının, eski dönemlerden beri anormal olarak nitelenen kişileri, diğer hastalar gibi birer hasta saydıklarını ve hiçbir zaman onları kötü ruhların etkisinde kalmış, ruhlarını şeytanın ele geçirmiş olduğu kişiler olarak algılamadıklarını göstermektedir. Türklerin İslamiyet'i benimsemeleriyle beraber, inşa

edilmiş camilerin birçoğunun yanında, akıl hastalarının da bakımının ve tedavisinin sağlanabileceği şifahaneler kurulmuştur (Geçtan, 1993: 72).

Avrupa'da ise hastaların tedavi kurumlarına alınmaları 17. yüzyılda başlamıştır. Ortaçağda tasarlanmış olan bu tedavi kurumları, 17. yüzyılda Avrupa'nın karmaşık kurumsal yapılarından biri olarak ortaya çıkmıştır. O dönemde delilik, cüzzam hastalığı ile aynı kefedede görüldüğü için, aynı şekilde tedavi edilmesi gerektiğine inanılıyordu. Her ikisi de bulaşıcı hastalık olarak düşünüldüğü için, hastalığın tedavisinin tecrit ve izole etme ile mümkün olabileceği düşünülüyordu. Ancak bu tedavi kurumları hastaların sağlıklarına kavuşmalarından ziyade, akıl hastası olarak nitelenen kişilerin daha çok kontrol altına alınabilmesi için oluşturulmuş, hapisane benzeri kurumlar olmuşlardır. Elleri ve ayakları kelepçeli olan hastaların hareket özgürlükleri, yemeklerini yiyebilecek kadardır. Aynı dönemlerde Avrupa'da hastaneye çevrilen St. Mary of Bethlem manastırında, taşkın davranışlar sergileyen hastalar halka gösterilmekte, zararsız olduğuna inanılan hastalar ise Londra sokaklarında dilenmeye gönderilmekteydi. Zaman içerisinde bu kurumların sayısı artmıştır, ancak koşulların insan onuruna yakışacak bir durumda olmadığı gözlemlenmektedir. Bu dönemde hastalar saçları kesilmiş, deli gömlekleri giydirilmiş, yiyecekleri kısılmış bir halde yaşamaktadırlar. Daha ağır hastalar içinse, soğuk duş ve aç bırakma yöntemlerinin uygulandığı görülmektedir (Geçtan, 1993: 41). 18. yüzyılda psikiyatri kavramı da, modern tıp ile beraber ortaya çıkmaya başlamıştır. Artık akıl hastalarına karşı yaklaşım, onları sağlıklı hale getirmeye yönelik tutumlara dönüşmüştür. Aslında bunu tetikleyen nedenlerden biri, deli olarak nitelendirilen kişilerin, toplum içerisinde rahatsızlık oluşturan öznelere olmaya başlamalarıdır. Burjuvanın özgür insanı, delilik üzerinde hâkimiyet kurmak isteyerek otoriter davranmaya başlamıştır (Foucault, 2000: 633). İngiltere'de tıbbın gelişmesiyle beraber, deli olan kişiler hasta olarak kabul görmeye başlanmıştır, özellikle hemşireler yetiştirilerek, bu hastalara özgü tıbbi terminolojiye uygun vaka kayıtları tutulmaya başlanmıştır. Sonuç olarak ruh hastaları için oluşturulan sığınaklar hastaneye dönüştürülmüştür. Bu dönüşüm, Amerika'da da 1756'da Pennsylvania hastanesinin kurulmasıyla başlamıştır (Goffman, 1961: 350). Bilimsel gelişmelerin yoğunlaşması, hastaların iyileştirilmesinin, topluma sağlayacağı müspet katkıya olan inancın güçlenmesi, psikiyatlara olan güvenin artması ve uzmanlaşma, toplumun delilere karşı geçmişte olan olumsuz tutumların ortadan kalkarak, yeni çözümler bulunduğuna ikna olmasını sağlamıştır (Roberts, 2005: 36). Günümüzde artık, çağdaş toplumlarda bu hastalıklar, önleyici sağlık sistemi, gelişmiş sigorta ağı, yüksek yoğunluklu bilimsel araştırmalarla elde edilmiş bilgi birikimi ve uzman hale gelmiş sağlık kuruluşları sayesinde, teşhis ve tedavi edilebilmektedir.

Tarihi süreç içerisinde bu kadar alaka görmesine ve günümüzde uygarlık açısından çok ileri seviyede olan birçok yerde, mühim bir sağlık problemi olarak görülmesine rağmen, modern dünyada normal dışı davranışlar konusunda elde edilen bilgi, diğer birçok konuda sahip olunan bilginin oldukça gerisinde kalmış, ya da birçok konuda yanlış saptamalar yapılmıştır. Toplumun, karşısındaki kişiyi normal ya da anormal olarak değerlendireceği kriterler, her zaman çok sağlıklı olmamaktadır. Uzman olmayan herhangi bir kişi için normal dışı davranış, kişinin saçma sapan hareketlerde bulunup,

mantıksız sözler söylemesi, garip kıyafetler giymesi, etrafındakilere şiddet içeren tavırlar içerisinde olması olarak düşünülebilir. Fakat genel bir delilik emaresi diye bir şeyden bahsedilmesi güçtür. Kılık kıyafet, söz ve davranış, içinde bulunulan ortamdan soyutlanarak üzerinde yorum yapılmamalıdır. Çünkü bu tür anormal olarak nitelenen davranışlar, kişinin mizacı dikkate alınarak, içinde bulunduğu zamana ve şartlara göre değerlendirilmedikçe, yapılan tespitler doğru olmayacaktır. Köyde yaşayan bir kişi kolları katlanmış, ayağında terlikler, şapkasını ters bir şekilde takmış, elinde su şişesi, ağzında sigara ile köy yerinde rahatlıkla dolaşabilir ve kimse bu kıyafeti ve davranışından dolayı kendisini kınamaz. Ancak bir doktor, bir avukat ya da aynı köylü şehrin ortasında böyle davranacak olsa, insanlar bu davranışta bir anormallik olduğunu düşünür (Yellowlees, 1966: 37).

Kişi kendini dış dünyaya, ezbere bir şekilde eklememez. İnsanın dış dünya ile etkileşimini sağlayan, sadece kalıtım ya da çevre etkileri değildir. Kalıtım, kişiye sadece bir takım etkiler verir. Çevre ise sadece bazı izlenimler elde etmesini sağlar. Bu eğilimler ile izlenimler ve kişinin bunları algılayış şekli, daha net bir ifadeyle kendi tecrübelerini yorumlayış şekli, onun hayata karşı olan duruşunu yaratıcı bir biçimde oluştururken kullanacağı malzemelerdir. Kendini ortaya çıkaran çevreyi kendi bakış açısıyla görür ve yorumlar. Böylelikle gördüğü şeyler iyiye veya kötüye doğru evrilir (Adler, 1983: 92). Bazıları ise bu değişim karşısında kaygı, endişe, alinasyon, içe kapanma, ya da hayat tarzında gerçekleşen sürekli bir değişimle ortaya çıkan, tepkiler geliştirir. Toplumda gerçekleşen değişimlere ayak uydurmaya çalışan bireylerin, örgütlenmiş davranışlarında bozulmalar gözlemlenir. Freud bu halı, “uygarlığın bedeli nevrozla ödenir” diye izah eder (Geçtan, 1993: 17).

III. Deli-toplum ilişkisinin sinemaya yansımaları

Diğer sanatlardan sonra neşvünema eden sinema, bundan dolayı yedinci sanat adını almıştır. Diğer sanatların hepsine açık olması ve hepsini özümseyebilme özelliğine sahip olmasından dolayı, “tüm sanatı” gerçekleştirebilecek yegâne sanat olarak nitelendirilir (Özön, 1984: 8). Sinema başlangıcında, sadece teknik boyuta sahip bir araç iken, zamanla diğer bütün sanat dallarında olduğu gibi, toplumsal gerçekliğin resmedilmesi ve aktarılması görevini de üstlenmiştir. Bu toplumsal gerçeklik boyutunu yansıtmaya işlevini zenginleştirerek, bugünkü halini almıştır (Arslan, 1998: 5).

Sanat içinden çıktığı toplumdan bağımsız olamaz. İnsanın düşüncesi, davranışları, üslubu, sanatsal düzlemde ortaya çıkardığı eserleri, içinden çıktığı toplumun zihniyetinden bağımsız değildir. Buna mukabilen sinema da, diyalektik bir ilişki çerçevesinde zihniyet ögesinden etkilenen ve aynı zamanda zihniyete etki eden kültürel bir yapıyı yansıtır. Sinemanın sanat olarak başarıya ulaşabilmesi içinse, yerel ve aynı zamanda evrensel değerlere uzak olmaması gerekmektedir. Bir eser gelişigüzel bir şekilde ortaya çıkmadığına göre, bütün yapının özel olarak tasarlanmış olması gerekmektedir. Çünkü nitelikler insana, bir fikri ya da fikirler bileşiminin oluşturan durumları semboller ile sunar (Timuçin, 1998: 38). Eskiden beri var olan, ancak hızla değişen modern dünyada kendini daha yoğun bir şekilde hissettiren akıl hastalıkları da bu etki neticesinde, sanatta sıkça rastlanılan konular arasına yerleşmiştir.

Belki de insanlık, hastaların onlara borçlu olduğundan daha fazla hastalara borçludur. Sanatçılar içerisinde anormal olanların sayısı az olmadığı gibi, eserlere konu olan deli karakterlerin ya da davranış bozukluklarını işleyen konuların da sayısı az değildir (Fretet, 1947: 98). Sinema da bunu çokça görmekteyiz. Seyirci senaryoda işlenen konularda kendini, ya da çevresini görmek ister. Seyirci, kendinden bir şeyler bulabildiği eserlere karşı daha duyarlıdır. Bu bakımdan ruhsal sıkıntıların sinemada işlenmiş olması, sinemaya toplumsal gerçekliklerin aktarılması noktasında fırsat vermektedir.

Amerika’da “deli” karakterlerin olduğu yapımlarda, genel olarak psikiyatr da uzman bir kişi yer almaktadır. Genelde psikiyatr, yapımın olay örgüsü ne olursa olsun, bu örgünün mekânini bir sonuca bağlayan kişidir (Gabbard, 2001: 41). Ayrıca Amerikan yapımlarında deli olarak nitelenen kişiler, hastalığının literatürdeki karşılığı ile karşımıza çıkar. Köyün ya da mahallenin delisi olarak değil de, onları şizofren, paranoyak, manik-depresif kişiler olarak tanımamız daha çok mümkündür. Türkiye’de bu oranın Amerikan filmlerinde ki orana nazaran, daha az olduğunu ifade edebiliriz. Bunda Türkiye’de bir disiplin olarak psikiyatrinin, ABD’deki kadar gelişmemesinin etkisi olmakla beraber, farklı değişkenlerin de etkisinin olduğu muhakkaktır. Tabii bu hususta Türkiye’de birey ve toplum kavramına yüklenmiş olan anlamın da öneminin büyük olduğu ifade edilebilir. Modernizmi henüz yaşamaya başlayan Türk toplumunda kişi, toplumdaki soyutlanmış bir “birey” olarak değil de, zaman mekân içerisinde insanlarla karşılıklı etkileşim kurarak oluşan bir “şahsiyet” olarak tanımlanmaktadır. Dolayısıyla bu yaklaşım insanı bir diğerine karşı, deli de olsa sorumlu kılmaktadır. Daha farklı bir bakış açısıyla değerlendirecek olursak, Amerikan toplumunda özellikle psikoloğun görmüş olduğu işi, bireysellikten ziyade toplumsallığın ön plana çıktığı yerlerde, anormal davranış sergilemeye meyilli olan kişinin ailesinin, arkadaşlarının ve çevresindeki diğer insanların sağladığı söylenebilir.

Mesela, şizofren olan kişilerde klinik dışı tedavi, rahatsızlığı olan kişi için çok büyük bir önemi haizdir. Çünkü, günümüz tıbbında bu hastaların kendi aile ve toplumsal ortamları içinde tedavi edilmelerinin çok daha olumlu rol oynadığı, bunun aksine hastaların uzun süre hastanede tutulmalarının, hastalığın kendi doğasından ötürü, kişide oluşturduğu toplumsal izolasyonu daha da arttırıp, çevreyle ilişkilerini ve bağlarını gitgide koparmasına yol açtığı ve onu kendi dünyasında yalnız bıraktığı anlaşılmıştır (Işık, 1997: 204). Amerikan sinemasında deli karakterler üzerinde toplumsal izolasyonun Türk sinemasına nazaran daha fazla olması, Türk sinemasındaki deli karakterleri genel olarak, sosyal hayat içerisinde hayatına devam eden kişiler olarak karşımıza çıkarmaktadır. Dolayısıyla psikiyatr bir yardımcı karakter olarak kalmıştır. Kitlesele bir sanat olan sinemada “deli” karakterinin toplumsal yapı içerisinde yer edinmesi, özellikle sinemasal zenginlik açısından önemlidir.

IV. Araştırma Bulguları

Bu araştırmada, karakterlerinden en az bir tanesi akıl hastası olarak tanımlanabilecek Amerikan sinemasından on film, Türk sinemasından on film olmak üzere, toplam yirmi film, belgesel gözlem tekniği ile izlenmiştir. Belgesel gözlemin malzemesi, sadece hususi özelliklere sahip belge ve evraklar değildir, bilakis insan davranışlarının izahını

mümkün kılacak tüm veriler, bu araştırma için olgusal kanıt özelliği taşımaktadır (Mayring, 2000: 37). Elde edilen bulgular standart hale getirilmiş bir film izleme şablonuna ve W.A. Scott'un anormal olanı tanımladığı şablona kaydedilmiş ve ortaya çıkan nicel veriler, W. A. Scott'un Davranış Bozukluklarını Tanıma Kuramı çerçevesinde analiz edilmiştir.

Tablo 1: W.A.Scott'un Davranış Bozukluklarını Tanıma Kuramına Göre Amerikan Filmlerindeki Deli Karakterlerin Değerlendirilmesi

Film Adı	Akl hastanesinde tedavi	Sosyal uyumsuzluk	Psikiyatrik Tanı ve Testler	Yardım İsteme	Tecrit Edilme
1. Altıncı His	-	+	+	+	-
2. Akıl Oyunları	+	-	+	-	+
3. Kimlik	+	+	+	-	+
4. 23 Numara	-	-	-	-	-
5. Hayallerin Peşinde	+	+	+	-	-
6. Davetsiz	+	+	+	+	+
7. Evdeki Düşman	-	+	-	-	-
8. Zindan Adası	+	+	+	+	+
9. Siyah Kuğu	-	+	-	-	-
10. Kukla	-	+	+	+	-
Toplam	%50	%80	%70	%40	%40

Tablo 2: W.A.Scott'un Davranış Bozukluklarını Tanıma Kuramına Göre Türk Filmlerindeki Deli Karakterlerin Değerlendirilmesi

Film Adı	Akl hastanesinde tedavi	Sosyal uyumsuzluk	Psikiyatrik Tanı ve Testler	Yardım İsteme	Tecrit Edilme
1. Vizontele	-	-	-	-	-
2. Karpuz Kabuğundan Gemiler Yapmak	-	-	-	-	-
3. Neredesin Firuze	+	-	+	-	+
4. Mustafa Hakkında Her Şey	-	-	-	-	-
5. The İmam	-	+	-	-	-
6. Beyza'nın Kadınları	-	-	+	+	-
7. Zeynep'in 8 Günü	-	+	-	-	-
8. Abimm	-	+	-	-	-
9. Karanlıktakiler	-	+	-	-	-
10. Gişe Memuru	-	+	-	-	-
Toplam	%10	%50	%20	%10	%10

Tablo 3: Standart Forma Göre Amerikan Filmlerindeki Deli Karakterlerin Değerlendirilmesi

Film Adı	Yaşı	Cinsiyeti	Medeni Hali	Yaşadığı Yer	İşi-Uğraşı	Eğitim Düzeyi
1. Altıncı His	10-15	Erkek	Bekâr	Şehir merkezi	Öğrenci	İlköğretim
2. Akıl Oyunları	20-25	Erkek	Evli	Şehir merkezi	Profesör	Üniversite
3. Kimlik	30-35	Erkek	Bekâr	Şehir merkezi	Belirsiz	Belirsiz
4. 23 Numara	40-45	Erkek	Evli	Şehir merkezi	Hayvan Denetleyicisi	Belirsiz
5. Hayallerin Peşinde	30-35	Erkek	Bekâr	Kasaba	Matematikçi	Üniversite
6. Davetsiz	15-20	Kadın	Bekâr	Kasaba	Öğrenci	Lise
7. Evdeki Düşman	35-40	Kadın	Bekâr	Şehir merkezi	Öğrenci	İlköğretim
8. Zindan Adası	35-40	Erkek	Evli	Şehir merkezi	Polis	Üniversite
9. Siyah Kuğu	20-25	Kadın	Bekâr	Şehir merkezi	Balerin	Üniversite
10. Kukla	40-45	Erkek	Evli	Şehir merkezi	Yönetim kurulu başkanı	Üniversite

Tablo 4: Standart Forma Göre Amerikan Filmlerindeki Deli Karakterlerin Değerlendirilmesi

Film Adı	Hastalığı	Halüsinasyon	İlaç Kullanımı	Saldırganlık	Tedaviye Gönüllülük
1. Altıncı His	Psikotik bozukluk	+	-	-	-
2. Akıl Oyunları	Psikotik bozukluk	-	+	-	+
3. Kimlik	Psikotik bozukluk	+	+	+	-
4. 23 Numara	Nevrotik bozukluk	-	-	+	-
5. Hayallerin Peşinde	Psikotik bozukluk	-	+	+	+
6. Davetsiz	Psikotik bozukluk	+	+	+	+
7. Evdeki Düşman	Psikotik bozukluk	-	-	+	-
8. Zindan Adası	Psikotik bozukluk	+	+	-	+
9. Siyah Kuğu	Psikotik bozukluk	+	-	+	-

10. Kukla	Psikotik bozukluk	-	+	-	+
Toplam	%90-%10	%50	%60	%60	%50

Tablo 5: Standart Forma Göre Türk Filmlerindeki Deli Karakterlerin Değerlendirilmesi

Film Adı	Yaşı	Cinsiyeti	Medeni Hali	Yaşadığı Yer	İşi-Uğraşı	Eğitim Düzeyi
1. Vizontele	35-40	Erkek	Bekâr	Köy	Elektronik alet tamircisi	Belirtilmiyor
2. Karpuz Kabuğundan Gemiler Yapmak	25-30	Erkek	Bekâr	Kasaba	Yok	Eğitimsiz
3. Neredesin Firuze	40-45	Kadın	Bekâr	Şehir merkezi	Yok	Belirtilmiyor
4. Mustafa Hakkında Her Şey	35-40	Erkek	Bekâr	Şehir merkezi	İş adamı	Üniversite
5. The İmam	25-30	Erkek	Bekâr	Köy	Yok	Belirtilmiyor
6. Beyza'nın Kadınları	30-35	Kadın	Evli	Şehir merkezi	Öğretmen	Üniversite
7. Zeynep'in 8 Günü	25-30	Kadın	Bekâr	Şehir merkezi	Bankada çalışıyor	Üniversite
8. Abimm	30-35	Erkek	Bekâr	Kasaba	Yok	Eğitimsiz
9. Karanlıktakiler	60-65	Kadın	Evli	Şehir merkezi	Ev hanımı	Lise
10. Gişe Memuru	35-40	Erkek	Bekâr	Şehir merkezi	Gişe memuru	Lise

Tablo 6: Standart Forma Göre Türk Filmlerindeki Deli Karakterlerin Değerlendirilmesi

Film Adı	Hastalığı	Halüsinasyon	İlaç Kullanımı	Saldırganlık	Tedaviye Gönüllülük
1. Vizontele	Nevrotik bozukluk	-	-	-	-
2. Karpuz Kabuğundan Gemiler Yapmak	Nevrotik bozukluk	-	-	+	-
3. Neredesin Firuze	Psikotik bozukluk	-	+	-	-
4. Mustafa Hakkında Her Şey	Nevrotik bozukluk	+	-	+	-
5. The İmam	Nevrotik bozukluk	-	-	-	-
6. Beyza'nın Kadınları	Psikotik bozukluk	+	-	+	+
7. Zeynep'in 8 Günü	Nevrotik bozukluk	-	-	-	-
8. Abimm	Psikotik bozukluk	-	-	+	-

9. Karanlıktakiler	Psikotik bozukluk	+	-	-	-
10. Gişe Memuru	Psikotik bozukluk	+	-	-	-
Toplam	%50-%50	%40	%10	%40	%10

V.Sonuç

Bu araştırmada, konusu akıl hastalığı olan veya filmin başkişisi ya da yardımcı karakterlerinden en az bir tanesi akıl hastası olan seçilmiş filmler, bir kuram çerçevesinde izlenerek akıl hastalıklarının ve akıl hastalarının, yerel ifade ile delilik kavramının ve delilerin sinemaya yansımaları incelenmiştir. İncelemeye konu olabilecek pek çok filmin olması, çalışmanın bir şekilde sınırlandırılmasını gerekli kılmıştır. Bundan dolayı hikâyenin merkezinde deliliğin yer aldığı konunun deli karakterler ile işlendiği filmler tercih edilmiştir. Delilik kavramının filmlere yansımaları şekli, araştırma sorusunun, alanını oluşturup bunun için de; Amerikan yapımı olan: Altıncı His (2000), Akıl Oyunları (2001), Kimlik (2003), 23 Numara (2007), Hayallerin Peşinde (2008), Davetsiz (2009), Evdeki Düşman (2009), Zindan Adası (2009), Siyah Kuğu (2010), Kukla (2011), filmleri ile Türk Yapımı olan: Vizontele (2000), Karpuz Kabuğundan Gemiler Yapmak (2004), Mustafa Hakkında Herşey (2004), The Imam (2005), Beyza'nın Kadınları (2006), Zeynep'in 8 Günü (2007), Abimm (2009), Karanlıktakiler (2009), Gişe Memuru (2010) filmlerinin karşılaştırılarak incelenmesi tercih edilmiştir.

Amerikan sineması ve Türk sinemasının akıl hastalıklarına ve akıl hastalarına bakış açılarının, W. A. Scott'un Davranış Bozukluklarını Tanıma Kuramına göre tespit edilerek karşılaştırmalı olarak analiz edildiği bu çalışmada, 2000-2010 tarihleri arasında çekilmiş 10 Amerikan ve 10 Türk yapımı sinema filminden elde edilen başlıca sonuçlar şöyledir.

A.Karşılaştırmalı Demografik Sonuçlar

Amerikan sinemasında akıl hastası karakterlerin yoğunlukta olduğu yaş aralığı 28-33 iken, Türk filmlerinde bu aralık 35-40 olduğu gözlemlenmektedir. Yaş ortalamalarının birbirinden çok farklı olmamasına rağmen, Amerikan sinemasında yaş ortalamalarının daha düşük olması filmlerdeki karakterlerin % 90'ının psikotik bozukluğa sahip olması olarak yorumlanabilir. Çünkü psikotik karakterler, filmlerde genel olarak korku ve şiddet objesi olarak yer almaktadırlar. Böyle bir karakterin yaş ortalamasının ileri seviyede olması, izleyicinin karakteri benimsemesini güçleştireceği için, yaş ortalamaları daha düşüktür.

Cinsiyete göre dağılımda Amerikan sinemasında akıl hastası karakterlerin %70'i erkek, %30'u kadın iken, Türk filmlerinde bu oran %60'ı erkek, %40'ı kadın olarak değişmektedir. Amerikan ve Türk sinemasında akıl hastası rolünde erkek karakterlerin yoğunlukta olması, benzerlik göstermektedir. Medeni hâl ölçeğinde ise Amerikan sinemasında akıl hastası karakterlerin %40'ı evli, %60'ı bekâr iken, Türk filmlerinde bu oran %20'si evli, %80'i bekâr olarak kendini göstermektedir. Medeni durum da değerlendirildiğinde, Amerikan sineması ve Türk sineması arasında benzerlikler göze

çarpılmaktadır. Bu rakamdan hareketle, konu olan karakterler için belirli yorumlar yapılabilir. Birincisi; deli oldukları için evlenememiş olabilecekleridir. Bir diğeri ise; evlenip iyi bir aile ortamı oluşturamadıkları için, hastalığa duçar olma riskinin artmış olabileceğidir. Dolayısıyla deli karakterlerin sinemaya yansıyan yaş ve medeni durumlarında bir kültür farklılığının etkisinden söz edemeyiz.

Akıl hastası karakterler yaşadığı yer açısından değerlendirildiğinde ise, Amerikan sinemasında %80'i şehir merkezinde, %20'ü kasabada yaşarken Türk filmlerinde %70'i şehir merkezinde, %15'i kasabada, %15'i ise köyde yaşamaktadır. Klinik psikolojinin ve psikiyatrinin daha fazla gelişmiş olduğu, ayrıca kapitalist ekonomik yapının da katı bireyselliği ön plana çıkardığı yer olması hasebiyle, Amerikan sinemasında konunun ağırlıklı şehir merkezinde yer alması şartıca değildir. Amerikan sinemasında film seti olarak çoğunlukla hastane, psikiyatri kliniği, polis merkezi vb. mekânlar kullanılmaktadır. Akıl hastası mutlaka polis, doktor vb. bir resmi görevlinin gözetim ve kontrolindedir. Türk sinemasında ise akıl hastası karakterler karakol, hastane, klinik gibi tecrit edilmiş mekânlarda değil, esnafın dükkânında, cami cemaatinin içinde, yöneticilerin yanında ve genel olarak halkın yaşadığı mekânlarda, çoğu zaman yalnız görülürler.

Amerikan sinemasında akıl hastası karakterlerin %60'ının ekonomik bağımsızlığı olan, toplum tarafından saygın olarak kabul edilen, teknolojiyi kullanan, gelir durumu iyi, yüksek eğitim gerektiren meslek sahibi kişiler olduğu gözlemlenirken, %30'unun öğrenci, %10'unun ise iş durumunu belirsiz olduğu tespit edilmiştir. Türk sinemasındaki karakterlerin iş durumunu analiz edildiğinde %50'sinin işinin olmadığı, %50'sinin ise ortalama işlere sahip olduğu görülmektedir. Bununla beraber Türk sinemasında akıl hastası karakterlerin genel olarak gariban olarak tasvir edildiği görülmektedir. Kılık kıyafetlerinden, konuşmalarından, eğitimsiz ve fakir oldukları anlaşılan bu kişiler bir şekilde günü geçirmeye çalışan karakterler olarak tasvir edilmektedir.

Amerikan ve Türk sinemasında akıl hastası karakterleri eğitim düzeyi açısından karşılaştırdığımızda, Amerikan sinemasında üniversite mezunlarının oranının %50 olduğunu görmekteyiz. Geriye kalan oranların ise %30'u ilköğretim, %20'ü ise belirsizdir. Türk Sinemasında yer alan akıl hastası karakterlerin eğitim oranları ise %30'u üniversite %20 si ise ortaöğretim olarak yansırken, %50'sinin eğitimsiz olduğu tespit edilmektedir. Daha önce de belirttiğimiz gibi bu değişkenler, birden çok çarpanın etkisinin olduğu değişkenlerdir. Karakterlerin bu şekilde dağılım göstermesinin nedenlerinden biri ülkelerin eğitim seviyelerinin birbirinden farklı olmasıdır. Ayrıca eğitilmiş kişilere yüklenen görev ve sorumluluklar ile beklentiler toplumlara göre farklılık gösterebilir. Özellikle, Türk toplumunda delilik gibi bir kavramın eğitilmiş kişilerden ziyade eğitimsiz kişilere yakıştırılıyor olması da, oransal farklılıklar için neden olabilir. Çünkü Türk toplumunda okumuş adam, kendisine danışılacak olan kişidir.

B.Karşılaştırmalı Psikolojik/Psikiyatrik Sonuçlar

Amerikan sinemasında "akıl hastası" olan başrol ya da yardımcı karakterlerin akıl hastanesinde tedavi görme oranı %50 iken, Türk sineması filmlerinde bu oran %10'a düşmektedir. Türk filmlerinde tedavi için daha geleneksel olarak ifade edilebilecek bilim dışı yöntemler kullanılırken ya da tedavi için hususi bir çaba harcanmazken, Amerikan sineması filmlerinde hastane, klinik, psikiyatrist/psikolog, ilaç, şok, görüşme gibi rasyonel yöntemler öne çıkmaktadır.

Amerikan sinemasının film örneklerinde akıl hastası karakterlerin sosyal uyumsuzluk oranı %80 iken, Türk filmlerinde bu oran %50 olarak tespit edilmektedir. Amerikan filmlerinde sosyal uyumsuzluk problemi yaşayan karakterler apartman sakinleri, işyerindeki mesai arkadaşları, ailesi ya da sokaktaki insanlarla tartışarak uyumsuzluklarını sergilerken, Türk filmlerindeki karakterlerin aslında sosyal gruplarda değer bulduğu, toplumun ise "suyuna giderek" uyma davranışı gösterme eğilimini artırdığı söylenebilir.

Amerikan sinemasının film örneklerinde "akıl hastalığı" olan karakterlere psikiyatrik tanı konulması ve psikolojik testler yapılması oranı %70 iken, Türk sinemasının incelenen filmlerinde bu oran %20'ye düşmektedir. Tanı Amerikan sinemasında profesyonel kişi ve kurumlarca uzun bir süreçte konulurken, Türk filmlerinde profesyonel kişi ve kurumlara pek rastlanılmamaktadır, hastalık kulaktan dolma sözlerle ya da söylentilerle öğrenilmektedir.

Amerikan sinemasının film örneklerinde akıl hastası karakterlerin tedavi olmak için yardım isteme oranı %40 iken, Türk filmlerinde bu oran %10'a düşmektedir. Amerikan sinemasının film örneklerinde akıl hastası karakterlerin tecrit edilme oranı %40 iken, Türk filmlerinde bu oran %10'e düşmektedir. Yardım isteme ve tecrit edilme kavramlarında da bariz farklardan bahsedebiliriz. Birey toplum ilişkisindeki temel yaklaşım farklarının, beyaz perdeye bu şekilde yansıdığını görmekteyiz.

Türk aile yapısının dayanışmacı bir yapıya sahip olması, aileden birine 'anormal', 'deli' gibi istenmeyen sıfatların yakıştırılmasını engellediği düşünülebilir. Bu durum, aynı zamanda, psikolog ve psikiyatra gitme noktasında tereddütü de doğurur. Delilik Türk kültüründe, zaman zaman olumlanan bir kavram olarak karşımıza çıkar. Mesela, "delikanlı", "delidir ne yapsa yeridir", "deli deliyi görünce çomağını saklar" tarzında kavramlar ve deyimler, delilik kavramında batıni bir gücün var olduğu inancını da sergiler. Delilik, bazen toplumun ortak değerlerine aykırı hareket eden insanları, bazen de toplumun bireye tanıdığı özgürlüğün sınırlarını zorlayan insanları yüceltmek için kullanılır. Bu insanlar, toplum tarafından bir taraftan 'deli' olarak anılırken, bir yandan da saygı görürler. Türk kültüründe halk, delilik kavramını kendince kategorize etmiştir. Hatta bir terminoloji bile oluşturulduğunu ifade etmek yanlış olmaz. Metafizik konulara odaklanan; din, tanrı, cennet-cehennem, gibi kavramları çok kullanmakla beraber, sağlıklı bir altyapısı olmayan, sıradan insanlara göre davranışlarında dinsel öğelerin daha fazla ön plana çıktığı kişiler 'mezcup' diye adlandırılır. Daha çok cami çevresi, türbeler, mezarlıklar gibi dinsel eylemlerin olduğu mekânlarda vakitlerini geçiren, dinsel kıyafetli

bu insanlar, anormal olmalarına rağmen, toplumda zaman zaman ‘evliya’ gibi muamele görürler. Tedaviye muhtaç normal dışı davranış sergileyen bir insan olarak değil de, bu şekilde yüceltilmeleri, toplumun da akıl sağlığının sorgulanmasını beraberinde getirmektedir. Sevgi ve aşk da “delilik” ile beraber zikredilebilecek kavramlardır. Aşkı için hayatından geçen, sevgiliye kavuşmak için insanüstü çaba sarf eden kişiler, hep kahramanlaştırılmıştır. Aşkın etkisiyle akıl sağlığını yitiren kişiye ‘mecnun’ denmiştir. Bu örnekler Türk edebiyatında klasikleşmiş mühim yapıtları oluşturmuş, toplumun büyük bir kesimince bilinen efsanelere konu olmuştur. Şirin’in Ferhat’ı, Aslı’nın Kerem’i, Leyla’nın Mecnun’u, Arzu’nun Kamber’i bunlara örnektir (Hancıgaz, 2016: 5).

Amerikan sinemasının film örneklerinde akıl hastası karakterlerin %90’ı psikotik kişiliğe sahipken, Türk filmlerinde bu oran %50’ye düşmektedir. Amerikan sinemasının akıl hastası karakterleri gerçekte bağı tamamen koparmış kişilerden oluşurken, Türk sinemasındaki karakterlerin gerçekliğini yitirme oranı daha düşüktür. Psikoz denilen hadise, duyunun ve düşüncenin şiddetli bir biçimde bozulduğu durumu anlatmak için kullanılan, bir psikiyatri kavramıdır. Aslında psikoz bir hastalık adından ziyade ruh haline verilen isimdir. Psikoz insanın kendini, çevreyi ve gerçekliği anlamasının ve algılamasının değiştiği bir haldir ve bu değişiklik insanın etrafına uyum sağlamasını güçleştirmektedir (Wunderink; Kaymaz, 2002: 10).

Amerikan sinemasının film örneklerinde akıl hastası karakterlerin %50’si halüsinasyon görürken, Türk filmlerindeki karakterlerin %40’ında bu duruma rastlanmaktadır.

Amerikan sinemasının film örneklerinde akıl hastası karakterlerin %60’ı tedavi amaçlı sürekli ilaç kullanırken, Türk filmlerinde bu oran %10’a düşmektedir. Sinemada kişilik bozuklukları ayrı bir konu olarak ele alınmamaktadır. Amerikan sinemasında madde bağımlılığı ve buna bağlı sendromlar, akıl hastalığı ile özdeş olarak sıkça görülürken, Türk sinemasında madde bağımlılığı “sigara” ile sınırlıdır ve komik bir unsur olarak ele alınmaktadır.

Amerikan sinemasının film örneklerinde deli olarak nitelenen kişilerin %60’ında saldırgan bir tutum gözlemlenirken, Türk filmlerinde ki karakterlerin % 40’ında böyle bir tutumla karşılaşmıştır. Ancak, Türk filmlerinde akıl hastası karakterlerin saldırganlıkları organize bir şekilde gerçekleşen sistemli bir zarar oluşturmaktan ziyade, bilinçsiz davranışların, insanlara vermiş olduğu sıkıntı olarak nitelenebilir. Amerikan sinemasında ise kendine ve çevresine saldırgan hareketleri ile organize bir şekilde ve sürekli zarar veren, toplum yaşamını olumsuz yönde etkileyen kişiler olarak yansımaktadır. Amerikan sinemasında resmedilen bazı akıl hastaları suç geçmişleri olan, ateşli silah, kesici alet vb. taşıyan, bunları ustaca kullanan, polisi ve gizli örgütleri peşinde koşturarak kişiler olarak tasvir edilmektedirler.

Amerikan sinemasının film örneklerinde akıl hastası karakterlerin %50’si tedavi olmaya gönüllüdür. Gönüllü olmayanlar ise mahkeme kararı, polis zoru gibi faktörlerle tedaviye yönlendirilmektedir, Türk filmlerinde ise akıl hastası karakterlerin %50’si

tedavi olmayı gerektirecek kadar psikolojik bozukluğa sahiptir ancak çoğu tedavi olmaya gönüllü değildir ve bir kısmı toplum tarafından tedaviye ikna edilmeye çalışılır.

Amerikan sinemasında akıl hastası karakter içeren filmler, çoğunlukla korku-gerilim türündeyken, Türk sinemasında dram-komedi türündedir. Amerikan sinemasının yeni dönem filmlerinde komedi unsuru olarak nevroitik karakterlerin yerleştirilmeye başlandığı görülmektedir. Sinema psikiyatri ilişkisi incelendiğinde, ilginç sonuçlar elde edilmektedir. Deli olarak nitelen bir karakter korku ya da gerilim filmde yer edinmişse, o karakterin tehlikeli bir karakter olduğunu söyleyebiliriz. Yukarıda da ifade ettiğimiz gibi nevroz olarak nitelendirilebilecek hastaların konu edildiği filmlerde ise, deli karakter daha çok gülmece unsuru olarak belirir. Çünkü izleyici filmde karakter ile bütünleşmek, benzemek ister. Özdeşleşmek istediği karakter toplumun bir ortalaması olmalıdır, izleyicinin kendisine benzemelidir. Dolayısıyla delilik kavramı her zaman dışlandığı için özdeşleşilmesi zor bir kavram olarak düşünülebilir. Akıl hastası olan kişi korku filmi karakteri ise, filmin temel karakteridir. Bundan dolayı korku filmlerinde özdeşleşme mağdurla olmaktadır. Nevrotik bozukluğu olan insanlar ise normal insanlardan çok farklı olmadıklarından, izleyicinin onları anlaması daha kolaydır. Dolayısıyla izleyici için filmde karakterin ortaya koyduğu şiddetin derecesi önemlidir. Eğer deli karakterin uyguladığı bir şiddet ve tehdit varsa ve bunun oranı büyükse film korku filmi olmakta ve seyirci karakterden korkmaktadır. Aksi bir şekilde karakter komik de olabilir. Gülmeceyi belirleyen tehdit unsurunun olmamasıdır. Eğer şiddet ve tehdit yok ise, karakter komik olabilir ve özdeşleşme daha kolay olur. Bir de tehdit unsuru olmayan, buna rağmen komik de olmayan, nötr karakterler vardır. Bu karakterler de, etliye sütlüye karışmadıkları için toplum tarafından tehdit olarak algılanmazlar ve izleyici tarafından benimsenmesi kolay karakterler olarak karşımıza çıkarlar (Ögel, 1999).

Amerikan sinemasında akıl hastası karakterler büyük çoğunlukla filmin başkişisidir ve filmin döngüsü akıl hastası karakterin ne yapacağı ya da yapmayacağı üzerine kuruludur. Türk sinemasında bu oranın Amerikan sinemasına nazaran daha az olduğunu görmekteyiz. Türk filmlerinde akıl hastası olan karakter, ya filmdeki gerilimi gideren ya da konulu filmlerin gülmece unsuru olarak filmde yer alan yardımcı karakterlerdir. Amerikan sinemasında, akıl hastası karakterler sonradan ortaya çıkan ağır psikotik hastalıkların bir sonucu olarak ele alınır. Türk sinemasında bu süreç izleyiciye aktarılırken, akıl hastası karakterlerin akıl hastalığı ya kara sevdaya bağlanır ya doğuştan gelen bir durum izlenimi verilir ya da ailevi sebeplerden dolayı gerçekleşen içe kapanma olarak geçirtilerek seyircinin merakı giderilmeye çalışılır.

Amerikan sinemasında akıl hastalığının tamamen tıbbi bir olgu olduğunu ve tedavi edilmesi gereken bir problem olarak görüldüğünü tespit ediyoruz. Akıl hastaları akıl hastanesi, psikiyatri servisi, hapisane gibi yerlere kapatılarak tecrit edilmektedir. Amerikan sinemasında akıl hastası karakterler sağlık örgütleri, okullar, hastane ve psikiyatrlar ve polis teşkilatı gibi kurum kayıtlarıyla tanınır ve resmi kurumlarca takipleri yapılır, tehlike açısından derecelendirilir ve etiketlenir. Genel olarak akıl hastaları suç ve suçlulukla özdeşleştirilir. Korkunç cinayetler, insanlık suçları, terör, aile içi şiddet ve cinsel suçları işleyen kişiler olarak gösterilir. Amerikan sinemasında akıl hastası karakter

içeren filmlerde, psikiyatr kaçınılmazdır ve diğer karakterlerle başrolü paylaşması muhtemeldir. Psikiyatrlar ve akıl hastaları iyi-kötü olarak mitleştirilir.

Türk sinemasında “akıl hastası” karakterler, genellikle Tanrının “akıllı” insanları imtihan etmek için gönderdiği kişiler olarak, ya da saf ve temiz duygulara sahip, yardım edilmesi, sahip çıkılması gereken kişiler olarak görülmektedir. Gizli bir ermiş kişi, evliya, Hızır olabilecekleri sanısı onların kötülük görmesini engeller. Halk tarafından sevap-günah ölçeğinde tartılan akıl hastası karakterler, genellikle cami bahçesi, köy meydanı, gecekondu mahallesi gibi halka açık yerlerde, halkın arasında görülür, toplumla iç içedirler. Toplum onları dışlamadığı gibi “köyün delisi”, “bizim mahallenin delisi” gibi sıfatlar takarak onları benimser. Kimliği, yaşam öyküsü, davranış kalıpları, zaafıları, beklentileri halkın çoğu tarafından bilinir. Akıl hastası karakterler şiddete başvuramazlar, topluma saygılıdır, toplumdaki da şefkat ve iyilik görürler, bedelsiz olarak beslenip, ihtiyaçları giderilebilir.

Akıl hastalığının sinemaya yansması, sinemayı üreten toplumların kültürel yapısından ve gelişmişlik düzeyinden büyük oranda etkilenmektedir. Türk sinemasında geleneksel toplumun “mahallenin zararsız delisi” tiplemesinde nörotik davranışlar beyazperdeye yansırken, Amerikan sinemasında bilimin son verileri kullanılarak “azgın deli” tiplemesi içinde psikotik davranışlar beyaz perdeye yansımaktadır.

Kaynaklar

- Adler, A. (1983). Kişilik Bozuklukları ve Toplumsal Bütünleşme. (Çev. Belkıs Çorakçı). İstanbul: Say Yayınları.
- Arslan, A. (1998). Çağın Tanıklık Eden Sinema. Papirüs Kültür ve Sanat Dergisi. 14: 5.
- Busfield, J. (2000). Introduction: Rethinking the Sociology of Mental Health. *Sociology of Health & Illness*. 22:5: 543-558.
- Erasmus. (2001). Deliliğe Methiye. (Çev. Nusret Hızır). Ankara: MEB Yayınları.
- Foucault, M. (2000). Deliliğin Tarihi. (Çev. Mehmet Ali Kılıçbay). Ankara: İmge Kitabevi.
- Fox, D., Prilleltensky, I., Austin, S. (2012). Eleştirel Psikoloji. (Çev. Toplumsal Dayanışma İçin Psikologlar Derneğinin Kollektif Çevirisi). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Fretet, J. (1947). Delilik. (Çev. Fehmi Baldaş). İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Gabbard, G. O., Gabbard, K. (2001). Psikiyatri ve Sinema, (Çev. Yusuf Eradam, Hasan Satılmışoğlu). İstanbul: Okuyan Yayınları.
- Geçtan, E. (1993). Çağdaş Yaşam ve Normal Dışı Davranışlar. İstanbul: Remzi Kitabevi.

- Goffman, E. (1961). *Asylums: Essays On The Social Situation of Mental Patients and Other Inmates*. New York: Anchor Books.
- Güvenç, B. (1993). *İnsan ve Kültür*. Ankara: Remzi Kitabevi.
- Hancıgaz, E. (2016). Türkiye'nin Toplumsal ve Kültürel Yapısındaki Delilik Olgusunun Türk Sinemasına Yansımaları. *Abant Kültürel Araştırmalar Dergisi (AKAR)*. Cilt 1, Sayı 2, 1-20.
- Hülür, H. (2009). Faşist Olmayan Varolma Biçimlerinin Olanakları Üzerine: Michel Foucault'da Normalleşme, Etik ve Benlik. *EKEV Akademi Dergisi*. 40: 447-470.
- Işık, E. (1997). *Şizofreni*. Ankara: Kent Matbaacılık.
- Kağıtçıbaşı, Ç. (1988). *İnsan ve İnsanlar sosyal Psikolojiye Giriş*. İstanbul: Evrim Basım Yayım Dağıtım.
- Kışlalı, A. (1999). *Siayaset Bilimi*. Ankara: İmge Kitabevi.
- Marshall, G. (1999). *Sosyoloji Sözlüğü*. (Çev. Osman Akınbay; Derya Kömürcü). Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- Mayring, P. (2000). *Nitel Sosyal Araştırmaya Giriş*. (Çev. M. Sezai Durgun). Adana: Baki Kitabevi.
- Morgan, C. T. (1999). *Psikolojiye Giriş*. (Çev. Hüsnü Arıcı). Ankara: Hacettepe Üniversitesi Psikoloji Bölümü Yayınları.
- Özön, N. (1984). *100 Soruda Sinema Sanatı*. İstanbul: Gerçek Yayınevi.
- Ögel, K. (1999). *Psychoscope: Sinemada "Akıl" Hastaları*. (Erişim: 20.10.2020). http://www.ogelk.net/film/sinemada_akil_hastalari_ogelk.asp.
- Roberts, M. (2005). The Production of The Psychiatric Subject: Power, Knowledge And Michel Foucault. *Nursing Philosophy*. 6: 33-42.
- Ritzer, G. (2012). *Modern Sosyoloji Kuramları*. (Çev. Himmet Hülür). Ankara: De Ki Yayınları.
- Tezcan, M. (1995). *Gençlik Sosyolojisi Yazıları*. Ankara: Gündoğan Yayınları.
- Timuçin, A. (1998). *Estetik*. İstanbul: İnsancıl Yayınları.
- Wunderink A., Kaymaz, N. (2002). *Şizofreni nedenleri, Sonuçları ve Tedavisi*. Inmerc publishing.
- Yellowlees, H. (1966). *Ruh ve Akıl Bozuklukları*. (Çev. Ender Gürol). İstanbul: Varlık Yayınevi.